एन्साब नेपाल

उत्पादक कम्पनी तथा उद्योग कार्यस्थलमा
संलग्न कर्मचारी/कामदारहरुका लागि

स्वास्थ्य, सुरक्षा, सुरक्षित कार्यस्थल तथा वातावरण सम्बन्धि पुस्तिका

DARWIN INITIATIVE

TRAFFIC
the wildlife trade monitoring network

ANSAB
Rich Biodiversity and Prosperous Communities

पहिलो प्रकाशनः ५०० प्रति

२०७७ जेठ

प्रकाशक
एन्साब नेपाल

सर्वाधिकार प्रकाशकमा

कुनै पनि उत्पादक कम्पनीले आफ्नो व्यवसायका साथै कम्पनीसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण कर्मचारी/कामदारहरुका पेसागत स्वास्थ्य र सुरक्षाका लागि आवश्यक व्यवस्थापनमा सँधै ध्यान दिनु पर्दछ । कम्पनीले आफ्नो स्वास्थ्य र सुरक्षा नीतिमा निम्न बुँदाहरु समावेश गरेको हुनु पर्दछ ।

१. कर्मचारी/कामदारहरूका स्वास्थ्य र सुरक्षा प्रतिको प्रतिबद्धता र जिम्मेवारी ।

२. व्यवस्थापन तथा कर्मचारी/कामदारहरूका स्वास्थ्य तथा सुरक्षामा हुने खतरा प्रति सचेत रहि त्यसलाई उन्मुलन तथा न्युनीकरण गर्न र निजहरूको हितका लागि आवश्यक हुने उपायहरू ।

३. कम्पनीसँग सम्बन्धित आपुर्तिकर्ता, निर्यातकर्ता, आगन्तुक, अनुसन्धानकर्ता आदि सबैलाई स्वास्थ्य र सुरक्षा प्रति सचेत गराउने संयन्त्र ।

स्वास्थ्य र सुरक्षा नीतिको कार्यान्वयन पक्ष

उत्पादक कम्पनीको स्वास्थ्य र सुरक्षा नीति कार्यान्वयनका लागि व्यवस्थापन वा सम्बन्धित सुरक्षा अधिकारीबाट निम्न कुराहरूको सुनिश्चितता गरिनु पर्दछ ।

१.	कम्पनीले कर्मचारी/कामदारहरूलाई स्वास्थ्य र सुरक्षा नीतिको उपलब्धता गराउनु पर्दछ ।
२.	सबै कर्मचारी आ-आफ्नो जिम्मेवारीको बारेमा जानकार हुनु पर्दछ ।
३.	कार्यस्थलमा स्वास्थ्य, सुरक्षा तथा आपतकालिन प्रक्रिया बारेमा सबै कर्मचारी/कामदारहरूलाई जानकारी तथा अभिमुखीकरण प्रदान गर्नु पर्दछ ।
४.	कार्यस्थलमा स्वास्थ्य र सुरक्षाका लागि कर्मचारी/कामदारहरूले आवश्यक सामग्री प्रयोग गरेका छन् भन्ने कुराका नियमित रूपमा अनुगमन गर्नु पर्दछ ।
५.	घटना र दुर्घटना भएको स्थानको अभिलेख राख्नु पर्दछ । गम्भीर र लगातार रूपमा हुने दुर्घटनाका कारणहरू विश्लेषण गरि उपयुक्त उपायहरू अवलम्बन गर्नु पर्दछ ।

कम्पनी र कर्मचारी/कामदारका जिम्मेवारी

व्यवस्थापन पक्षको जिम्मेवारी

- ❑ सुरक्षित काम गर्ने कार्यस्थल र वातावरणको व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ ।
- ❑ कर्मचारी/कामदारहरूलाई कम्पनीको स्वास्थ्य र सुरक्षा नीतिको विषयमा सुनिश्चित गराउनु पर्दछ ।

- ❑ कामहरूको सुरक्षा प्रणाली लागु गरेको हुनु पर्दछ ।
- ❑ विभिन्न कामहरूसँग सम्बन्धित मेशिनरीहरू जस्तैः विद्युत उपकरण, प्रशोधन संयन्त्र तथा अन्य उपकरणहरू सुरक्षित तथा चालु अवस्थामा राखेको हुनु पर्दछ । समय-समयमा मेशिन तथा उपकरणहरू सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञहरू मार्फत अनुगमन गराउनु पर्दछ ।
- ❑ कर्मचारी/कामदारहरूलाई स्वास्थ्य र सुरक्षाका लागि आवश्यक पर्ने सुचना, तालिम, उपकरण र प्रविधि, निरीक्षण आदि उपलब्ध गराई कार्यस्थलमा हुन सक्ने खतराबाट सुरक्षित भएको सुनिश्चित गर्नु पर्दछ । आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका लागि चश्मा, मास्क, पँजा, बूट, हेल्मेट, एप्रोन आदि उपलब्ध गराउनु पर्दछ ।
- ❑ बधुवा मजदुर तथा बालबालिकाहरू प्रयोग नभएको सुनिश्चित गर्नु पर्दछ ।
- ❑ कर्मचारी/कामदारहरूका लागि कल्याणकारी कोषको (welfare fund) व्यवस्था गर्नु पर्दछ ।
- ❑ समय-समयमा व्यवस्थापन र कर्मचारी/कामदारहरूका बिच स्वास्थ्य र सुरक्षा नीतिका साथै यसबाट हुने फाईदा र कम्पनीको कार्यक्षमता वृद्धि बारे छलफल संचालन गर्नु पर्दछ ।
- ❑ महिला र पुरूष कर्मचारी/कामदारहरूमा समान व्यवहार गर्नु पर्दछ ।
- ❑ कुनै कर्मचारी/कामदार दुर्घटनामा परेमा निजको उपचार कार्यलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ ।
- ❑ कार्यक्षेत्रमा आवश्यकता अनुसारको सुचना र सो टास्ने विषयमा सुसूचित गराउनु पर्दछ ।
- ❑ कार्यक्षेत्रमा कुनै पनि प्रकारका नसालु तथा मादक पदार्थ सेवनमा प्रतिबन्ध लगाउनु पर्दछ ।

कर्मचारी/कामदारको जिम्मेवारी

- ❑ सुरक्षित काम गर्ने तरिकालाई अवलम्बन गर्नु पर्दछ जस्तै मेशिन संचालन विधि, तरिका, आफ्नो तथा वरिपरि काम गर्नेको सुरक्षा, मेशिन तथा औजारहरूको सुरक्षा आदि ।
- ❑ सम्भावित खतरा तथा चोटपटकबाट बच्न सुरक्षित उपकरण तथा कपडा प्रयोग गर्नु पर्दछ ।
- ❑ व्यवस्थापन पक्षबाट सुरक्षाका लागि निर्देशित तौरतरिकाहरूलाई प्राथमिकता दिई कार्य संचालन गर्नु पर्दछ ।
- ❑ काम सुरू गर्नुभन्दा पहिले आफ्नो मेशिन, औजार र साधनका स्विच, प्लग, तार आदिको दृष्टि निरीक्षण (visual check) अनिवार्य रूपमा गर्नु पर्दछ ।
- ❑ सुरक्षाका लागि प्रयोग गरिने कुनै पनि उपकरण वा निर्देशनको अवहेलना गर्नु हुँदैन ।
- ❑ व्यवस्थापन पक्षबाट समय-समयमा उपलब्ध गराईने सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धि तालिम तथा छलफलमा अनिवार्य रूपमा भाग लिने गर्नु पर्दछ ।
- ❑ मेशिन तथा कुनै पनि औजार प्रयोग गर्ने ठाँउमा मोबाईल तथा अन्य इलेकट्रिक सामानहरू प्रयोग गर्नु हुँदैन ।
- ❑ आफूलाई तोकिएको कामको सुरक्षाको नियमहरूको अध्ययन तथा अभ्यास गर्नु पर्दछ ।
- ❑ सम्भावित खतराको अनुमान भएमा यथाशिघ्र सम्बन्धित पर्यबेक्षक (supervisor) लाई जानकारी गराउनु पर्दछ ।
- ❑ कुनैपनि प्रकारका मेशिनरीहरूसँग काम गर्दा खुकुलाखालका कपडाहरू (loose clothing) र गहनाहरू लगाउनु हुँदैन ।

- आफूसँग कामगर्ने सहयोगी र सहकर्मीहरूसँग कुरा गर्दा उसको आफ्नो काम गर्ने उपकरणहरूको व्यवस्था वा समयलाई विचार गरि मात्र कुरा गर्नु पर्दछ । सम्बन्धित अधिकारीले सिकाए पछि र संचालन आदेश दिएपछि मात्र मेशिनहरू चलाउनु पर्दछ ।
- सरसफाई गर्दा, मर्मत गर्दा वा काम सकेर जाँदा मेशिन अनिवार्य रूपमा बन्द गर्नु पर्दछ ।
- आफूले काम गर्ने ठाँउ वरिपरी अनिवार्य रूपमा सफा राख्नु पर्दछ ।

वन जगंलका प्राकृतिक वनस्पतिहरुको संकलनमा संलग्न सबै श्रमिकहरुको आधारभुत मानवीय मूल्य, मान्यता र मौलिक हकहरुको सम्मानको सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ ।

आधारभुत श्रम अधिकार

- बधुवा मजदुर नभएको सुनिश्चित गर्नु पर्दछ ।
- कम्पनीले बाध्यकारी रूपमा कुनै पनि मानिस अथवा उसको परिवार वा अन्य आफन्तहरूलाई काममा राख्न पाँउदैन ।
- कर्मचारी/कामदारहरू प्रभावकारी रूपमा संगठित हुन पाउने अधिकार राख्दछन् । संगठित कर्मचारी/कामदारहरूलाई कुनै भेदभाव गर्नु हुँदैन ।
- १५ वर्षभन्दा कम उमेरका बाल श्रमिकहरू कर्मचारी/कामदारको रूपमा राख्न तथा सम्फौता गर्न पाँइदैन ।
- १५ देखि १८ बर्ष सम्मका युवा कर्मचारी/कामदारहरूको स्वास्थ्य, सुरक्षा र विकासमा कुनै जोखिम नहुने खालको काममा संलग्न गराउनु पर्दछ ।
- युवा कर्मचारी/कामदारहरूलाई लागि कुनै पनि भारि काम, सिफ्ट वा रात्रिकालिन कामहरू गर्ने अनुमति हुने छैन ।

सुरक्षित कार्यस्थल र वातावरण

कम्पनीको विद्यमान अवस्थाको ज्ञानलाई ध्यानमा राख्दै र कुनै जोखिम भएमा सोको समेत मध्यनजर गर्दै श्रमिकहरूलाई सुरक्षित र स्वास्थ्य कार्यस्थलको वातावरण प्रदान गरिएको हुन्छ ।

- ❑ कम्पनीले प्रयोग गर्ने मेशिन र अन्य उपकरणहरू सबै इकाईहरूमा सकेसम्म सुरक्षित हुनुको साथसाथै कर्मचारी/कामदारहरूको काम सम्बन्धि दुर्घटनाका जोखिमहरू र अन्य स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित जोखिमहरू न्युनीकरण गर्ने खालको हुनु पर्दछ ।
- ❑ जोखिम वा दूषित पदार्थहरूका (जस्तै रासायन, धुलो, ध्वनि, प्रकाश आदि) प्रभावमा रहेका सबै कर्मचारी/कामदारहरूलाई पर्याप्त व्यक्तिगत सुरक्षाका उपकरणहरू निशुल्क रूपमा उपलब्ध गराउनु पर्दछ ।
- ❑ यस्ता उपकरणहरू सँधै क्रियाशिल हुनु पर्दछ र कामदारहरूलाई आवश्यक तालिम सहित प्रयोग गर्नका लागि प्रोत्साहित गर्नु पर्दछ ।
- ❑ गर्भवती महिला वा अन्य जोखिममा परेका समुह जस्तै असक्षम मानिसहरू र दिर्घकालिन रोग लागेका कर्मचारी/कामदारहरूलाई जोखिम कार्यमा संलग्न गराउनु हुँदैन ।
- ❑ कार्यस्थलमा निशुल्क रूपमा पिउने योग्य पानी र शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्दछ ।
- ❑ कार्यस्थलमा पर्याप्त मात्रामा प्रकाश भएको र हावादार स्थान हुनु पर्दछ ।
- ❑ कार्यस्थलमा प्राथमिक उपचारका साधनहरू र आपतकालिन चिकित्सा तथा हेरचाहको तालिम र व्यवस्था हुनु पर्दछ ।

- ❑ कार्यस्थलमा आपतकालिन द्वार/निकासहरू सबै इकाईहरूमा हुनु पदर्छ र सँधै स्पष्ट हुने गरी चिन्ह लगाएको, सजिलैसँग पहुँच भएको र कुनै अवरोध नभएको ठाँउमा हुनु पर्दछ ।
- ❑ कार्यस्थलमा आगो नियन्त्रण गर्ने उपकरणहरू पर्याप्त मात्रामा जडान गरिएको र सँधै संचालनमा आउने खालको हुनु पर्दछ ।
- ❑ कम्पनीले कर्मचारी/कामदारहरूलाई आवाश प्रदान गरेको खण्डमा उक्त आवाश सफा, सुरक्षित, पर्याप्त ठाउँ भएको र गोपनियता भएको हुनु पर्दछ ।

न्यायोचित किसिमको रोजगारीको व्यवस्था

- ❑ कर्मचारी/कामदारहरूसँग रोजगारीका शर्तहरू निर्धारण गरिएको सम्झौता हुनु पर्दछ ।
- ❑ कर्मचारी/कामदारहरूका लागि न्युनतम ज्याला निर्धारण गरिएको हुनु पर्दछ । स्थायी तथा अस्थायी कर्मचारी/कामदारहरूले कम्तीमा कानुनले तोके बमोजिम न्युनतम ज्याला पाउनु पर्दछ । यदि न्युनतम ज्याला नतोकिएको खण्डमा मिल्दो राष्ट्रिय वा क्षेत्रिय उद्योगको मापदण्ड अनुसारको भुक्तानीलाई आधार मानिनु पर्दछ ।
- ❑ कामको सम्झौतामा सहमति भए अनुसार समयमै ज्यालाको भुक्तानी गर्नु पर्दछ ।
- ❑ सबै भुक्तानीको कागजातहरू कम्पनीले राखेको हुनु पर्दछ ।
- ❑ समान कामको लागि समान भुक्तानी गर्ने व्यवस्था हुनु पर्दछ ।

- ❑ अधिकतम कामको समय प्रति हप्ता अधिकतम ६० घण्टा भन्दा बढि हुनु हुँदैन तर असाधारण अवस्थामा र कामको अत्याधिक चाप भएको समयमा महिनावारी औसत रूपमा हिसाब गर्न सकिनेछ ।
- ❑ अधिक कार्यसमयको पारिश्रमिकको लागि कम्तीमा स्थानीय कानुनले तोकेको न्युनतम अतिरीक्त भुक्तानी प्रदान गर्नु पर्दछ ।
- ❑ कर्मचारी/कामदारहरूलाई ज्याला/तलब बाहेकका सुविधा जस्तै सेवा निवृत्त कोष, तलवी बिदा, बिरामी बिदा, स्वास्थ्य बीमा, सुत्केरी भत्ता आदि स्थानीय कानुनले तोके बमोजिम हुनुपर्दछ ।

माथि उल्लेखित क्रियाकलापहरु प्रष्ट कार्यान्वयनका लागि निम्न कागजातहरुका रेकर्ड राख्नु पर्दछः

- ❑ स्वास्थ्य र सुरक्षाको जोखिम विश्लेषण तथा कार्ययोजनाको रेकर्ड ।
- ❑ कर्मचारी/कामदारहरूलाई आवश्यक व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरणहरूका रेकर्ड ।
- ❑ कम्पनीको अनुशासनात्मक कोड ।
- ❑ प्राथमिक उपचार सामग्री र प्राथमिक उपचार प्रशिक्षण गरिएको रेकर्ड ।
- ❑ आगो निभाउने उपकरण र आगो नियन्त्रण तालिम दस्तावेजिकरणको रेकर्ड ।
- ❑ सामाजिक सुरक्षा र कर कटौती सहित कर्मचारी/कामदारहरूलाई भुक्तानी गरिएको रेकर्ड ।

थप जानकारीका लागि

एन्साब नेपाल

८१९/२९ भीमसेनगोला मार्ग, बानेश्वर, काठमांडौ

फोन : +९७७-१-४४९७५४७ / ४४७८४१२

इमेल : ansab@ansab.org.np

वेब : www.ansab.org.np